

Székely István előadása vallástanárok számára

2017.11.18., Magyar Antropozófiai Társaság

Mihály-naptól Karácsonyig

M.K.: – Először Istváné a szó, akiről elmondom, hogy a vallástanári találkozónak hosszú ideje tagja, és emellett egy pár éve a tanárképzésen alaptanár lett. Csoportja is van. És arra is gondoltam, hogy lehet, hogy ez összefügg azzal, hogy itt a mi körünkben kezd a fiatalokkal foglalkozni.

Sz. I.: – Jó reggelt kívánok! Az az összefüggés, amit itt a Kati említett, annál is nyilvánvalóbb, mert amiről én most beszélni szeretnék, az tulajdonképpen egy beszámoló egy munkáról, ami a tanárképzésen folyik. És ennek a munkának talán még a formája sem közömbös, ugyanis a *Léleknaptár*nak¹ az aktuális heti verseivel foglalkozunk szeptember óta. Ezt pedig olyan formában tesszük, aminek az a neve nálunk, hogy közös kezdés. Minden hétfőn összegyűlünk. Azzal indul a hét, hogy mindenki ott van, minden hallgató, és ott vannak az aktuálisan tanító tanárok is, ez nálunk 8:40-kor van. És a Léleknaptárral foglalkozunk. Ami annyit jelent, hogy nemcsak elolvassuk a Léleknaptárnak az aktuális versét, hanem hát engem ért az a meg-tisztelő feladat, hogy valamelyest fölkészüljek erre. És akkor ez ott elhangzik, ez kb. 10-15-20 perc. Ez szokatlanul szigorú rendben megy a tanárképzésen. Ez az egyetlen olyan hely vagy időpont, ami pontosan 8:40-kor kezdődik, és utána nincs bejövetel, nincs mentegetőzés. Tehát ez nagyon feszes, nincs is más ilyen történet tulajdonképpen a tanárképzésen. Ez pedig azzal folytatódik – nyilván szabadon felajánlva –, hogy mindenki elmegy a saját termébe, a saját osztályába; ott nem mindig, de sokszor föl van írva a táblára a vers minden évfolyamon. És akkor lehet kérdezni, beszélni róla, kinek hogy illik éppen bele az aktuális idejébe, tervébe, tantervébe, milyen kérdések vannak. Hiszen lehet tudni előre, benne van a naptárban, mindjárt egy kicsit részletesebben fogok róla beszélni. Előzetesen csak annyit, hogy miután ez egy beszámoló, és én is annak tartom, megpróbálom nagyon egyszerűen elmondani, hogy mi mindenre figyeltünk fel eddig, nyilván nem a teljesség igényével. És azt is hozzá kell tennem, hogy ez egy folyamat, hiszen ezek a versek egymást követik, összefüggnek. Ezért ezt a folyamatot, amennyire lehet, próbálnám ábrázolni. Ez nyilván nem fog teljes mértékben sikerülni. Hogy hétről-hétre átéljük pontosan ugyanazt, amit akkor átéltünk, amikor is azt a munkát kezdtük, vagyis szeptembertől kezdve.

Elnézést, hogy teljesen az alapoktól kezdem, de ez hozzátartozik a dologhoz. Nagyon fontos az, hogy egyáltalán ennek a Léleknaptárnak – hát ez egyik kivitele, ez a kis kétnyelvű – egyáltalán a műfaját, vagy én nem is tudom, miét megpróbáljuk kicsit tisztán látni. Talán annak is jó, aki talán még ezzel nem találkozott sohasem. Tulajdonképpen ezeket heti verseknek mondjuk. Egy kicsit meg naptárnak, de ez egy kicsit meg-tévesztő. Annak ellenére, hogy nem tudjuk jobban elnevezni. Ugyanis nem naptár abban az értelemben, ahogy mi a naptár kifejezést használjuk. Azaz: aki beleolvas, az láthatja, hogy ugyan hétnapos szakaszokra, ciklusra van osztva az év, az év körforgása egészen pontosan, de ez nem naptár, de miután a hetekkel nem térünk el jobban, mindig meg lehet találni az aktualitást. Azt is mondhatnám, ha szebben akarnám kifejezni, hogy ez nem a Holdhoz igazodik, ahogy a mi naptárunk, hanem kifejezetten a Nap járásához, ami az év körforgásában megjelenik. Ez akkor válik világossá talán, ha azt a képet elmondom, amiről úgyis fogok még eleget beszélni, hogy ha kinézünk a természetbe, a növények, állatok életére, akkor nekik nem nagyon van naptárjuk, de mégis tudják, hogy mi a dolguk. Mikor mi a dolguk. És naptár nélkül is tudják. És hát azt se felejtjük el, hogy az embernek sem állt mindig rendelkezésére az és olyan naptár, mint ami nekünk van. Honnan tudták, hogy mikor mi van? Kiolvasták a csillagok járásából egész egyszerűen. Ilyenformán ez

¹ Rudolf Steiner: *Wahrpruchworte* (GA 40). Magyarul: *Léleknaptár*. Genius Kiadó, 2013 (több kiadásban is megjelent)

a naptár nem is január 1-jén kezdődik, hanem Feltámadáskor, onnan indul. És tulajdonképpen az a megélesztő, hogy ugyanannyi hetes ciklusból áll, mint amennyi hetünk van, de mondom, ez nem az időt méri. Sokkal inkább az emberi léleknek szóló üzeneteket, vagy tanításokat, amelyek az átlagembert is erősen érintik, és minket is erősen érintenek. És hát ehhez itt még egy dolog hozzátartozik, hogy ezek versek. Nagyon fontos tisztán látni, hogy ezek a versek, és egyáltalán a vers műfaj – gondolhatunk más versekre is –, nem információt közölnek, hanem tulajdonképpen azt lehetne mondani, hogy lélektől lélekig szólnak, ami azt jelenti, hogy a lélek saját tükrébe „néz”, és azt önti szavakba. Tehát ez nem ráció kérdése, ahogy a növények sem egy ráció szerint tudják a dolgukat.

Engedjétek meg, egy kicsit talán csapongó leszek, de most kiemelnék egy fontos történetet. Képeket szeretnék egymás mellé tenni. Ezeken keresztül megfigyelhetők lesznek a versek, amelyekkel mi szeptember óta foglalkozunk. Tehát azt emelném ki, hogy az étertest, élettést hogy változik az év körforgása menetében. Azt lehet látni, hogy ha húznánk egy egyenest azon a körön, ami az év körforgása, akkor körülbelül a tavaszi napfordulótól az őszi napfordulóig bezárólag, azaz körülbelül Húsvétól Mihály-napig – mindig van egy pár nap eltérés, erre majd rá fogok térni, hogy miért, vagy én mit gondolok erről – a két időpont között – mert mi idővel mérünk – hihetetlen nagy változáson esik át például a növények éteriségének, élettetének az élete. Ugye tavasszal azt mondjuk, hogy kipattannak a rügyek. Ez a pattanás egy nagy sebességre utal mindenképpen, egy fölfokozódásra. Megindul a növényekben az élet. A nedvek körforgásában lehet ezt leginkább látni. És ez körülbelül a nyári napfordulóig tart, ugye most a János-nap környékéről beszélünk. Majd lassan lecsendesedik az őszi napfordulóig, ez ugye körülbelül Mihály-napra esik. Majd, ha – elnézést a képzavarért, csak nem lehet másképp ezt kifejezni, tulajdonképpen negatívba fordul. Azt lehetne mondani, hogy az éteriség működése a növényvilágból kihúzódik, elvonul. Hogy ez hova kerül, vagy hova nem kerül, akit ez mélyebben érdekel, az utána tud olvasni a *Persephone és Hades*² történetekben. Előzetesen csak annyit erről az időszakról, hogy a téli napfordulókör, Karácsonykor körülbelül, akkor van az az időszak, amire ugye azt mondjuk, hogy a Föld a legszemlembb állapotát veszi föl. Ez ahhoz is szükséges, hogy az évről-évre ismétlődő ciklusokban a Krisztus-eseményt az emberi lélek át tudja élni. Talán nem említettem, de az itt egy nagyon fontos különbségtétel, hogy az emberi lélek és a lelki élet, ezek nem találkoznak egymással, két teljesen különböző dologról van szó. Szóval így láthatjuk az év körforgásának menetében a növények életében ezeket a ciklusokat, aminek külön megfigyelhetősége is van. Mert hogyha azt nézzük, hogy télen mondjuk egy fa milyen életet él, hogy hogy néz ki, akkor tulajdonképpen az élet nyomait nem találjuk meg benne, ugyanakkor arra mégis felfigyelhetünk, hogy egy élő fa. Tehát az, ami tavasszal ki fog hajtani, az teljesen másképpen viselkedik, mint az a fa, ami nem fog kihajtani, tehát nem indulnak el rajta a bomlási és egyéb különböző jellegzetességek. Egyébként kertészek ezt nagyon jól ki tudják használni, mert mondjuk éppen a diófát, azt ugye az ősz végén kell metszeni, és azt lehet látni ilyenkor, hogyha az ember elvágja az ágat, már az élő fának az ágát, hogy ott nincs nedvedzés, mert nem keletkezik seb. Míg ez nyáron egészen másképpen történik. Nagyon látványosan észre vehető, hogy az élőség hogy működik nyáron, és hogy működik, mondjuk télen egy ilyen fában. És ehhez hozzátartozik még valami, ami szintén megfigyelhető – és próbálok itt a megfigyelhetőségre alapozni, bár, amit el fogok mondani, azon egy kicsit túl vagyunk, mert ezek tényleg látható ügyek. Amikor mi elkezdjük ezt a munkát szeptemberben, akkor, azt lehetne mondani, hogy még teljesen nyár volt. Semmiféle falevélhullás, elszíneződés még nem volt. És beköszöntött az őszi időszak, ez ugye Mihály-nap körül volt, a téli napforduló. És azt vettük észre magunkon – és ezt a versek is nagyon szépen leírták és mondták –, hogy itt az elmúlás, ugye a borongós ősz, amit egyébként az irodalomból ismerünk, a költészetből, az most ez történik. Csakhogy itt egy nagyon furcsa dologra lettünk figyelmesek. Ugye szeptember 29-én, Mihály-nap környékén volt ez a történet, amire mi felfigyeltünk. Pontosabban hadd mondjam így, hogy fölfigyelt az emberi lélek. Vagy az emberben élő lélek. Merthogy, ha a természetet figyeljük önmagában, akkor azt lehetett megfigyelni, hogy ekkor még ennek a

² Trencsényi – Waldapfel: Görög regék. Persephone elrablása c. fejezet. Móra Ferenc Könyvkiadó, 1976.

nagy elmúlásnak nyoma sem volt. Ez a nagy levélhullás, ez kb. október első harmadában – felében kezdődött el szép lassan, egyre erősödő mértékben, és október végére pillanatok alatt gyorsuló ütemben lehullottak a levelek. Ezt nem szoktuk hozzágondolni, de ez egy nagyon fontos dolog, hogy a levelek lehullanak, és egy növény, hogy mondjam, változik. Elnézést kérek a profán hasonlatért. De ez jelenti azt, hogy egy élősegről van szó. Tehát az embernek az eszméje, az a műanyag-virág, de nem ezt mondja. Tehát amikor a virágboltba megy, akkor nem ezt keresi. Elnézést, ez jutott eszembe. Tehát hogy mindig ugye minél tovább maradjon. De ez nem az élő virágnak az ideája, amit az ember magában hordoz. Tehát hogy nem akkor történik meg a levélhullás, amikor az ember az elmúlást átéli, ezt az őszi hangulatot, ezt a borongós őszi hangulatot. Ami azért fontos megfigyelés, mert kifejezetten rámutat, hogy itt valóban az emberi lélekről van szó – amikor a lélekről van szó, akkor ugye mindig belsőről beszélünk, az nem egy külső dolog. És ez itt nagyon plasztikusan látszik, hogy ez nem a világban, hogy mondjam, érzékszervvel észlelhető jelenségeknek az összesítése, vagy végiggondolása mentén történik, ez az őszi elmúlás-időszak. Hanem ez pontosan az emberi léleknek szól. Ha szemmel történne mindez, tehát a látványtól érezné az ember ezt a hangulatot, akkor nem akkor kéne éreznie, amikor ezt valóban érzi. Tehát nem érzékszervi tapasztalásról van szó tulajdonképpen.

Hadd nyissak egy zárójelet, mert ez fontos lehet, és egy kutatást is megindíthat talán, de eszembe jutott, hogy egy picit megnézzem. A költőkhöz *érdemes* fordulni, akik mégiscsak a léleknek a doktorai, vagy meseteri, hogy ők hogy írnak, és mit írnak ezekről az őszi elmúlásokról, erről a borongós időszakról. És a következőt fedeztem föl – ezzel lehet vitatkozni. Nem egzakta megfigyelés nyilván, csak amennyire képes voltam, de a következőt vettem észre. És hozzátennék egy tényt. Hogy ismerünk egy évszámot, amit éppen Rudolf Steinertől ismerünk, ugye a Mihálynak a kozmikus tettét, hogy amikor letaszította a sárkányt. Ezt dátumra megadja. Én nem látom ezt a dátumot, bevallom őszintén, de ez a felfedezés azért összefüggésben lehet vele. Ugyanis megnéztem az őszi verseket. És azt találtam, hogy a XIX. század előtt nem születtek olyan őszi versek, amelyek az elmúlásról szóltak volna. Nem találtam ilyet. Találtam őszi verseket persze korábbról is. De azok egész másról szóltak. Azok az őszi vigasságról, a borrról, a táncról, a nem tudom, miről – elmúlásról szó sincs. Lelki értelemben. Nincs. Tehát az, hogy a levelek lehullanak, ilyenek vannak, de ez nem az emberi lélekről szól, pusztán kintről. Tehát olyan őszi verset, ahol a lélek elmúlást élt volna át, ilyet a XIX. század előtt nem találtam. Ezzel a zárójelet lezárom. Ennek utána lehet menni alaposabban. Amennyire tudtam, megpróbáltam megnézni. De ami a lényeg, tehát hogy ilyenkor lehullanak a levelek, az ember előzőleg éli át ezt az elmúlás-időszakot. És azt lehet látni, hogyha az ember, mondjuk így, kifelé néz, hogy hát minden valamilyen módon megváltozik. A növényeknél ez van, az állatok ... mindenki ismeri a Tücsök és hangya – mesét, téli bundát öltenek, alszanak, mit tudom én, mit csinálnak – tehát hogy minden változik ebben a tekintetben. És ami a különös, hogy az ember átéli ezt az elmúlást, ezt a változást, de nem pusztul bele. És ez egy különös fordulat az ember életében, merthogy ezt is észreveszi, hiszen nem pusztulunk bele. Nem olyasfajta elmúlás történik, hogy ez végzetes, és az emberi lélek ezt mégis nagyon erősen átéli.

Mi történik tulajdonképpen ilyenkor? Kicsit visszakanyarodnék a Lélekkalendárium-versekhez, bár ez mind a versek mentén történik. Egy-két motívumot kiemelnék itt a versekből. A versekben nagyon sokszor szinte minden héten megjelenik valamilyen formában a Nap, amiről már az elején is beszéltem. Először, mint a Napnak az anya-természete, ami élteti ezt a természeti világot. Amitől az ember ilyenkor ősszel éppen elszakadóban van. Majd ez a Nap egyre inkább elhalványul – mármint a külső Nap. És ez egy hosszú folyamat, amíg ez a külső Nap belső Nappá válik. És tulajdonképpen ez a külső Nap, amit az ember megszokott, ez már csak az ember gondolkodásában és emlékeiben él tovább. Ez az az időszak, amikor egy nagy lehetőség van az önismeretnek a föléledésére. Ami egy központi kérdés ebben az időszakban. Steiner erről egyébként sokat ír. Tudom, hogy sokat dolgoztatok ezzel a könyvvel, a GA 155, *Krisztus és az emberi lélek*

³. Ebben Steiner nagyon részletesen ír arról, ami a Delphoi jósdának a, hát több minden volt a kapuján fölé írva, de az első az volt, hogy *ismerd meg önmagadat*. Tehát egy belső ismeret felé indul el az ember. És ez azért különös, merthogy amit mi úgy nevezünk, hogy kint és bent, az itt egy másféle színezetet kezd el hordozni. És ebbe is muszáj egy picit belemenni. Hogy az ember figyelme, vagy tekintete hogy fordul kint-ről befelé, és tulajdonképpen mikor arról van szó, hogy az emberi figyelem és az emberi tekintet a külső Napból egy belső Nap felé megy, hogy itt mi is történik voltaképpen? A legegyszerűbb, hogyha nagyon földhözragadtan megpróbáljuk először áttekinteni azt, hogy mi is az, amiről a „kintről-befelé”-ben beszélünk. Vagyishogy mi az, amit úgy nevezünk, hogy érzékszervi tapasztalás, amiről már itt a levelek lehullásakor volt szó. És ha ezt alaposabban megnézzük, akkor rá lehet jönni, hogy a kettő között tulajdonképpen sokkal kisebb a különbség, mint ahogy az ember ezt először fölfedezni vélné, vagy először gondolná. Ugyanis, most kiragadva egy érzékszervet, mondjuk a szemet, hát az tagadhatatlan természetesen, hogy a szem, az a látás-észlelésnek az érzékszerve, de ezen túl – és ezt meg is tanultuk, ez fontos – ezen túl egyetlen nézésünkben és észlelésünkben sem vesszük észre a szemet. És fogalmunk se lenne, ha nincs maya, hogy mi a *szemünkkel* bármit is látunk. Ugyanis nem a szem működését tapasztaljuk. Fogalmunk sincs, hacsak nem tanultuk ezt, hogy mi zajlik le a szemben. Ha a szemnek a működését látnák, akkor nem látnánk a lámpát mondjuk. De hogyha egy szemészprofesszort hívnék ide, és őt kérdeznék meg, mit lát, akkor ő is azt mondaná, hogy lámpát. Merthogy fogalma sincs – neki van fogalma, de nekünk fogalmunk sincs –, hogy itt mi zajlik le. És hála Istennek, ezért látunk egyáltalán, merthogy nem a szemünkkel. A szemünk csak egy eszköze a látásnak, de nem azzal látunk. És ezzel körülbelül meg lehet közelíteni, ezzel a gondolattal, legalábbis remélem, amikor az ember tekint, vagy valahova fordítja a figyelmét, a centrum végig ugyanaz marad, vagyis ahonnan néz, vagyishogy *aki figyel, aki néz*. Teljesen mindegy ebben a kontextusban, hogy kifelé, vagy befelé néz. De hát az ember mégiscsak arra van kondicionálva, hogy kifelé tekint, a külső Napot tekint Napjának, és nem a belső Napját, *ahonnan* mindezt megteszi. Tehát ez az a tekintet, ami tulajdonképpen most önmaga felé fordul. Saját tevékenységét és életét figyeli meg. Nem kifelé, hanem befelé. Ez egy megfordulás, ahogy Steiner is írja, és nem Steiner az első, aki erről bármit is ír. És hát nyilván, akik kicsit is ismernek, nem véletlenül hoztam ezt a Bibliát. Erről a Biblia is ír, nem is egy helyen. A Máté-evangéliumban, bár nem így szoktuk ezt érteni, de ez benne van, hogy amikor arról van szó, hogy *térjetelek meg, mert elközelgett a Mennyeknek az országa (Mt 3,2)*, ez nem egészen helyes, ahogy van írva, ugyanis ez a „térjetelek meg”, hát aki görögül egy picit belenéz ebbe a dologba, ógörögül persze, az azt látja, hogy itt nem megterésről van szó, hanem megfordulásról, hogy *fordítsátok meg az értelmeteket*⁴. És a másik része se stimmel egészen a dolognak, mert nem azért „fordítsátok meg”, *mert elközelgett a mennyeknek az Országá, hanem azért, hogy* elközeledhessen a mennyeknek az Országá. Azért fontos ez a különbség-tétel, mert az ember kezében van a kulcs. Mert különben nem ott lenne. Ha nem az ember kezében volna a kulcs, akkor természeti lény volna, mint amiktől tulajdonképpen itt az őszi időszakban ezzel a befelé forduló pillantással, és már magának az elmúlásnak az átélésével, de nem-elmúlással elválasztja magát attól, amit úgy nevezünk, hogy külső világ. De mindaz, amelyet külső világnak, például Napnak ismert, az tovább él benne, az emlékeiben, az emlékezésében, és nagyon sokszor előfordul az emlékezésre való hivatkozás Steiner-nél. Miért fontos ez tulajdonképpen? És itt engedjétek meg, hogy megint egy kis kitérőt tegyek ennek a leírásához, hogy az emlékezéssel mi is történik, és micsoda adománya ez az embernek. Habár emlékezésből nem nagyon tud semmi újat se kezdeni, úgy tűnik. Amikor az ember emlékezik, akkor ugyanis a következő fiziológiai történet játszódik le. Az történik, hogy az ember a figyelmét visszahúzza az érzékszervektől – ezt most durván így mondom. Ami azt jelenti, hogy el tudja magát választani az addig érzékszerveinek tapasztal-

³ Rudolf Steiner: Christus und die menschliche Seele. Über den Sinn des Lebens. Theosophische Moral. Anthroposophie und Christentum (GA 155). Magyarul: Krisztus és az emberi lélek. Genius Kiadó, Budapest, 2017.

⁴ Mt 3,2: λέγων Μετανοεῖτε ἥγγικεν γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. És ezt mondja vala: Térjetelek meg, mert elközelített a mennyeknek országa. (Károli Gáspár fordítása) A szövegben elhangzott változat Székely István saját fordítása görögből.

talt világtól. Ez nem teljeskörű ma még, tehát aki nekem azt mondja, hogy a nagy téli fázás közben ő nagyon jókat emlékszik, meg nem tudom, mit csinál, azt én nem hiszem el. De amúgy, mondjuk ideálisabb körülmények között ez így működik, hogy az érzékszervi tapasztalástól vissza tudja húzni a figyelmét. Pedagógusoknak ez azért nem annyira új, mert számtalan ilyen gyerekkel is találkozok, aki néz, minden ott van, és mégis ott. De hogy ez egy hihetetlen nagy képesség, és ez akkora képesség, hogy ha ezt nem tudnánk megtenni, akkor tulajdonképpen az, amit úgy nevezünk, hogy gondolkodás, észlelés, egyáltalán figyelem, ebből mind semmi nem volna. Vagyis olyan természeti lények volnánk, mint az állatok. Akik nem tudják visszahúzni a figyelmüket – már amennyiben figyelemről lenne szó – az érzékszervi világtól, mindig egyek velem. És hogy ez mekkora adomány, ezt onnan lehet talán megérezni vagy megsejteni, hogy nyilván Steiner is, meg nyilván én nagyon sokat beszéltem arról, vagy köztudott, mondjuk így, hogy amikor egy gyerek megtanul beszélni, gondolkodni, mindenfélét utánózni emlékezés nélkül, akkor kezd el az emlékezés képessége föléledni benne, hogy amikor beköltözik a testébe, magára mutatva „én”-t mond. Ebbe nem szeretnék mélyebben belemenni, most még, mert nem ez a téma. Csak arra hívnám föl a figyelmet, hogy abban a pillanatban, amikor beköltözik a testébe, a gyerek megkapja adományként azt a képességet, hogy az emlékezéssel ettől a testi érzékeléstől rögtön szabadabbá is legyen. Ez egy különös történet, ez egy hosszú ügy tulajdonképpen. Tehát amikor az emlékezéstről van szó, akkor arról a képességéről van szó itt a versekben is, amivel az ember a természeti lények sorából ki tud emelkedni

Még egy történetet ki szeretnék említeni az év körforgásával kapcsolatban, ill. a versekből, amiről az előbb már többször is említést tettem, ez pedig a Nap. Ami a növényvilágot, az állatvilágot élteni, tehát hogy a Nap nélkül nincs fizikai élet. Az ember ebben az elmúlás-tapasztalásban – ami ugye Mihály-naptól kb. Karácsonyig különböző stációkon halad át –, rájön, hogy nincs kiszolgáltatva a külső Napnak. És közben azt az indítást is kaphatja – önmagától egyébként, szóval azt hozzá kell tennem, hogy itt dokumentáció van a versekben tulajdonképpen, tehát nem a versektől jön ez az ügy – hogy saját belső Napja felé forduljon, amiről érintőlegesen beszéltem az előbb, mint a figyelem centrumáról, ami hol kifelé, hol befelé néz – mi ezt így nevezzük, voltaképpen jellegében nem történik változás. És ez azért egy nagyon fontos történet, mert erről a belső Napról én nem tudom, hogy mennyi irodalom szól, de egy biztosan szól. Még hozzá egy nagyon különös irodalom, és ezt most kivételesen elővenném. Ezt muszáj egy picit körbeírni. Az idézet így hangzik, majd mindjárt körbeírom.

És ott éjszaka nem lesz, és nem lesz szükségük szövétnekre és napvilágra, mert az Úristen világosítja meg őket, és országolnak örökkön örökké.

Ez a Jelenések könyvének az utolsó részében van, amikor az új Égről, az új Földről, az új Jeruzsálem városának leírásáról van tulajdonképpen szó (*Jel 22,5*). És ezt azért tartom fontosnak ide említeni, mert azt is mondhatnánk egyfelől, hogy ez egy bizonyos jövőkép, amely egyébként az embernek szüksége van már akkor is, ha ezeket a természeti folyamatokat tudományosan vizsgálja. Mert lehet tudni, hogy ennek előbb-utóbb vége lesz. Tehát az ember rá is van szorulva erre. De talán másra is rá van szorulva. És hogyha ezekben a – nem tudom másképp mondani – ezekben a gondolatokban egy picit elmélyül, akkor egy teljesen más és új pillantással tekinthet voltaképpen az év körforgására is. Mert ha mi, mondjuk, természettudósok vagyunk – és gondolkodásunkban egyébként azok vagyunk, ilyen analízáló, figyelő természettudósok –, akkor azt lehet látni – és ezt is tanuljuk általában, hogy a természet körforgása a természeti törvényeknek van alávetve – ez igen, teljesen igaz –, és hát az történik, ami történik. Bár zárójelben meg kell jegyezni, hogy itt, amikor azt mondjuk, hogy természet, törvények és egyebek, itt nem nagyon szoktunk alanyiságról beszélni. De azért csellengő erők úgy nem nagyon vannak. Ha pedig egy picit ezzel a belső pillantással próbáljuk az év körforgását megnézni, akkor talán rá lehet ébredni arra, hogy itt nemcsak természeti törvényekről van szó – azok vannak, ez kétségtelen, ez látásmód kérdése, hogy természeti törvényről beszélünk-e vagy nem –, hanem, hogy egy steineri kifejezéssel éljek, itt egy kozmikus intelligencia van, vagy – én inkább így mondanám – egy kozmikus pedagógia van, ami az *embernek* szól és az *emberért* van. És azért van ez az év körforgása évre ismétlődő módon, hogy ahogy – elnézést kérek a profán hasonlatért – ahogy mi

tanítunk, úgy az ember is tanítva legyen ezek által a lehetséges mozdulatok által, ami így az év körforgásának menetében támogatva van az ember felé. Ez persze nem azt jelenti, hogy nem valósíthatja meg a befelé forduló pillantást bármikor, de itt kifejezetten egy tanításról van szó, ami az embernek szól. Ez egy nagyon nagyszerű tény, hogy tulajdonképpen semmi ellentmondás nincs a természettudós szemléletmóddal, csak kiegészíti azt. És nem ellentmondásban van vele. Hogy itt az év körforgásában ... ez az emberért van egészen egyszerűen. Ez azért fontos nekünk, mert azt is észre lehet venni, hogy mint pedagógusok, ugye, mi egy lehetetlen feladatra vagyunk felkérve. Ugyanis, hogy tanítsunk egy jövő nemzedéket. Aki nem olyan lesz, mint mi vagyunk. És pontosan e miatt, amit elmondtam, ebből is kiolvasható, hogy nem lehet úgy tanítani, vagy nem emberhez méltó, hogy valami így van, úgy van, és kész. Ahogy mondjuk a természettudomány tanítja. Merthogy nem így van és nem úgy van. És nincsen kész, ahogyan az ember sincsen kész. Tehát az, hogy teremtsünk embert⁵ – most nem akarom a megfelelő helyeket végig felolvasni – szó sincsen arról, hogy készen volna. Arról sehol nincsen szó, hogy az ember kész, ennyi és nincs tovább.

Tehát ezzel foglalkozunk. És még valamit itt el kell mondani. Mert talán volt egy ilyen alcíme is ennek az előadásnak, hogy *Mihály-naptól Karácsonyig*. Erre külön kitérnék egy kis gondolat erejéig szintén a versek mentén. Most ebben az időszakban a versek a nyári emlékekről szólnak, nyári Nap-emlék, illetve Téli reménységről szólnak. Hogy ez a reménység miben rejlik és hogy rejlik. Az évről évre ismétlődő körforgásoknak nagy rejtélye ez, hogy évről évre át tudjuk élni azt, ami fizikai történésként tulajdonképpen csak egyszer történt meg. És évről évre át tudjuk úgy élni, minthogyha még soha nem éltük volna át. Újként tudjuk átélni. És az, hogy ezt meg tudjuk tenni, ez annak köszönhető, hogy a figyelem, *a befelé forduló figyelem minden kötöttségétől megszabadul*. A befelé forduló figyelmet ugyanis nem lehet emlékezetből megtenni – ez nem mond ellent annak, amit az előbb mondtam. Hogy egy egyszerű példát mondjak: ha valakinek van egy kedvenc könyve, harminchatszor is el tudja olvasni úgy, hogy végig izgul. Ez figyelem kérdése egész egyszerűen. Itt az év körforgása, az, ahogy az emlékezésbe belemegy, amilyen módon ez a befelé fordulás megtörténik, megtörténhet, ilyen módon a figyelem, tulajdonképpen *jelenléti figyelemmé* válik. Ez mindig egy új mozdulat az ember számára. Évről évre új mozdulat lehetőségét mutatja. És ezért lehet ebben a csöndes adventi várakozásban lenni. Merthogy tudjuk, hogy mi fog történni – ez nem letagadható –, de mégsem tudjuk, mert átélni akkor tudjuk, amikor ennek az ideje eljön, vagyis amikor a legszellemibb állapotában lesz a Föld. Ez az adventi várakozásnak a misztériuma. Ami szintén az év körforgásának menetéből olvasható ki, látható meg, érezhető. És lehet, hogy ezzel kellett volna kezdenem, de most azért elmondanám a heti verset, azt biztosan mondhatnám, hogy ijesztő. Ugye ez egy folyamat, mert ahogy az év körforgása megy, úgy ezek a versek is körbejárják az évet.

Így érzem csak a világot, mely lelkem átélése nélkül önmagában csak fagyos, üres életre kelne. S ha nem lenne képes megnyilatkozni önmagát lelkekben újra megteremtve, magában csak a halált találhatná.

Hát ezzel foglalkozunk hétfőnként.

M.K.: – Hát nagy szerencsénk van a hallgatóknak, mert ez fontos. Nekem az jutott eszembe, hogy azok az emberek, akik a négy évszakot át tudják élni, azoknak milyen más adományuk van ennek tükrében, mint akik mondjuk csak a meleg éghajlati övön élnek. Ez egész más lelkület, vagy éppen hát nagyon kevesen, de mondjuk a hideg éghajlati övben, ahol éppenhogy csak a nyár egy kicsit azt mutatja, hogy a jég elolvad, és semmi többet. Hogy ez egy nagy adomány mind a két féltekének. Az iskolákban sok helyen reggel olvassák a Lélekkalendáriumot, nem tudom, hogy a legnagyobb „rumliban”, a gyerekek kint, nyolc órákor, nem tudom, kinél hogy van, van egy nagy koncentráció. Mert bízunk abban, hogy nélkülünk a gyerekek is el tudnak lenni az udvaron, vagy a termekben. Ez nagyon érdekes. De aztán tényleg úgy foglalkozni részlete-

⁵ 1 Móz 1,26. És monda Isten: Teremtsünk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra; és uralkodjék a tenger halain, az ég madarain, a barmokon, mind az egész földön, és a földön csúszó-mászó mindenféle állatokon. (Károli Gáspár fordítása)

sen vele csak olykor-olykor szoktunk. Tehát konferencia elején egy kicsit úgy belemenjünk. Van még egy kis időnk, István?

Sz. I.: – Mi sem úgy foglalkozunk ezekkel a versekkel, hogy kimerítjük, vagy nem tudom, micsoda, vagy ne lehetne mélyebb megismeréssel, mert annak nincs határa. De hogy valamit erről mondjunk, vagy próbáljunk gondolni, és különösen közösen próbáljunk gondolni, ennek nagyon nagy jelentősége van. Már ez látható módon egy ilyen közösségben, hogy egyfélét próbálunk gondolni. Ami nem azt jelenti, hogy ugyanazt gondoljuk, vagy ugyanazt kell gondolni. Tehát az, amikor mi bezárjuk az ajtót, az nem azt jelenti, hogy nem lehet kinn maradni. Tehát hogy ez egy ilyen dolog. Egyébként a napi tanítás menetében rengeteg mindent tudunk ebből profitálni. Például az emlékezésről – csak egy gyakorlati példát hadd meséljek –, hogy én járok azért a kollégákhoz, tehát a tanárokhöz sokat hospitálni, meg figyelem, hogy mi van, meg melyik órához hogy lehet kapcsolódni, mint lehessen kapcsolódni. Az egyik órán, a Kulcsár Gábor óráján az *Általános embertan*ból mesélt az alapozós hallgatónak, akik elszörnyedve hallgatták – elnézést, nagyon bele kell mennem a dologba –, hogy ugye a nagyfejű gyereket hideg vízzel le kell mosni. Néha. Ezt írja Steiner. Mikor elmondom nekik ezt az emlékezésről, hogy pl. nagy hidegben nem tudsz emlékezni, és a nagyfejűnek az összes izéje, hogy egy belső világban él, és le kell hozni a Földre, akkor összeáll a kép, hogy itt miről van szó. Mert egyről és ugyanarról van szó. Az egyik egy steineri megfogalmazás, a másik pedig egy ilyen tapasztalás. És ez így összeáll gyönyörűsépen, és kiegészítik egymást. Csak hogy példát említsek. És akkor értik, hogy miről van szó. Tapasztaló módon értik. Tehát nem csak az, hogy nagyfejű, és akkor ... izé, hanem hogy ... miről.

M.K.: – Ez azért is érdekes, mert önmagában így kiragadni egy kis verset előzmény nélkül, meg az előző hét nélkül, meg ami utána jön, az azért nehéz, mert az Eszter hoz példát, ez a remény, hát ez olyan értelmű, amire a remény már nem elegendő. Tehát már túl vagyunk, mert az előző vers és a következő vers ... pontosan egy szép ív van. Sok miatt ki van húzva, ki van javítva. És hogyha ezt nézzük, nemcsak azt, hogy ez most itt mit jelenthet, akkor az nagyon segít. És ahogy kapcsolódik a dolgokhoz, mert például most, amit mondasz, az *Általános embertan*ban ⁶ az ember nélkül létezhet-e természet? Ez a 3. fejezet kulcskérdése. És ez a heti spruch például erről szól. És hogy itt vannak az összefüggések, úgyhogy szerintem itt nem is kell mindig úgy lezárni. Hogy ez a strófa ezt jelenti és így van. Mert akkor nem talál oda a lélekhez. A lélek tükre. És a lélek, mert ez a fajta éles gondolatiság, az pont így a kedély miatt nem itt működik. De azt is meg lehet csinálni, hogy az ember kiválaszt egy szót, és kutat. Például most ősszel volt egy lehetőségem a nem tudom, ilyen év-előkészítő, vagy tanévelőkészítő volt a Regiben. És ott a fény volt a téma. És én megnéztem, hogy az összes versben mikor milyen fényről beszél. De csak a szó maga. Nem világosság, a fény. És ezt, hogy hol fordul meg a külső-belső, ez nagyon érdemes így kutatni ebben. Hogy melyik időszakban. És hogy hogy előzi meg a lélek, amit mondasz, hogy a természetben még meg se történt, ez a Mihály-nap, az egy ragyogó szép időszak. És a lombhullás tényleg később van. És ugyanígy február körül még semmi nem történik a természetben. És mindnyájan tudjuk, hogy ez nem az adventi borongósság. Ez más. Pedig ugyanolyan szürke borús. És a fákon semmi különbség nincs. És mégis megmozdulnak a nedvek. és az ember előbb sejt, minthogy ténylegesen. Ezért metszik a fákat februárban, és nem előbb.

M. K. (Kérdésre válaszolva): – Persze a fények is mások, de éltünk át olyan Mihály-napot, amikor minden gyerek rövidujjas trikóban volt, harminc fok meleg volt. Az igazi ősz, ha azt mondjuk, hogy ősz, az mindenki a színes lombot, a hulló leveleket idézi. És hogy ez mikor következik be, ez független attól, hogy hányadik hét van. Mert van, amikor ekkor ... de az ember mindig belül összehúzóódik egy picit ősszel. Vagy koncentrálni. Vagy begyűjt. Vagy rendet rak. Egy más gesztusa van, mint augusztusban.

⁶ Rudolf Steiner: Allgemeine Menschenkunde als Grundlage der Pädagogik (GA293). Magyarul: Általános embertan mint a pedagógia alapja. Genius Kiadó, é.n.

Sz. I.: – Én nem látok ellentmondást abban, amit te mondasz. Az a lényeg, hogy nem érzékszervi tapasztalás. És teljesen mindegy, hogy az ember augusztusban mit lát, októberben mit lát – ezt nem szemmel észleli, ezt a történetet, amiről itt szó van. Még csak annyit szeretnék elmondani, ezekről a versekről, hogy miután az ember hétről hétre csinálja ezeket a verseket – csinálja ... hát próbál elmélyülni bennük. Persze, mikor van egy őszi szünet, akkor az embernek eszébe jut, hogy hát akkor most jól előrekészülnék. Na ez nem megy. Merthogy nem tartunk ott. Nem megy. Nem lehet előre begyűjteni, beraktározni a dolgokat. Ezt is észre lehet venni egyébként.

Hozzászólás: – Egy teljesen praktikus kérdésem van: milyen a fogadtatása ennek a munkának?

Sz. I.: – Hát ezt csak hosszabban tudom csak megválaszolni. De talán nem fölösleges. Már csak azért sem, mert ezek a hallgatók vélhetően a ti kollégáitok lesznek. Akiknek van tapasztalatuk ezekkel a hallgatókkal, azok már erősen sejtik – Miklós, Kati és nem tudom, hogy hol vannak még a hallgatóink hospitálni –, hogy ez egy új nemzedék. Tehát hogy ez egy új generáció, ezek ... most nem akarlak benneteket elrémiszteni. De amikor én mesélek nekik alapozó évben az akarati gyakorlatról, akkor azzal jönnek vissza – és ugye nem szoktam így direktbe kérdezni –, hogy több, mint a fele már csinálja. Tehát nem hallgat róla, meg ízé, hanem csinálja. Mikor én fölteszek órán egy kérdést, hogy hát ezzel is lehetne foglalkozni, és véletlenül eszembe jut, hogy a következő órán rákérdezek egy hét múlva, hogy hát a múltkor említettem, akkor tizenketten a tizennyolcból kiesnek a padból, hogy megnéztem, és fú, hát mi van itt. Tehát hogy ezek mindent el fognak söpörni, ami nem élő. Tehát ezek hihetetlenek. Ezek nem egy ilyen langyos ízé! Elnézést kérek, de muszáj elmondani, ha már kérdezitek, hogy milyen a fogadtatás, hát persze nem tudok általánosan beszélni, merthogy *egy* 3. osztályunk van. Mikor a 3. osztálynak azt mondom, hogy új ég, új Föld, már a koncentrációs gyakorlat után az órán, és ezt most meditáljuk, akkor nekiülnek és meditálnak. És tudunk olyan előadókat hívni, akik azt mondják, hogy most meditáljunk. És akkor meditálnak. Tehát hogy nem ... ízélnék. Tehát amikor negyedikben majd a pedagógusoknak szóló meditációkat fogjuk venni, akkor ezek képességekkel lesznek már áthatva. És hozzá kell tennem, hogy hát hogyha egyáltalán tanításnak lehet nevezni azt, ami ott folyik, akkor őket nagyon könnyű tanítani. És nagyon sokat lehet tőlük tanulni. Mennyire másképp csinálják. Szóval benne élnek. Egész egyszerűen. Ehhez képest ilyen a fogadtatás. Tehát arra is nagyon figyelni kell, hogy az ember mit mond. És hogy mondja. Tehát hogy mondjam, a pedagógiai nyelvet, meg az egész formát. Tehát hogyha az ember el, hogy mondjam, elindul egy fonálon órán, és azt ott félbeszakítja, merthogy ízé, akkor a következő órán ne csodálkozzon azon, hogyha valaki azt mondja, hogy múltkor azt a gondolatot ott nem fejezted be. Megtennéd? Tehát hogy ... ilyenek. Tehát hogy ez egy komoly társaság. Mindegyik évfolyam az.